Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (neljas koda)

16. jaanuar 2025 *

Eelotsusetaotlus – Finantsinstrumentide turud – Direktiiv 2004/39/EÜ – Artikli 52 lõige 2 – Tarbijate huvides esitatud hagi – Tarbijaorganisatsioonid, kellel on õigustatud huvi tarbijaid kaitsta – Õigus pöörduda kohtusse oma liikmete isiklike huvide kaitseks – Kaebeõiguse puudumine suure majandusliku väärtusega finantstoodetesse investeerimise korral – Kohtukulude ja vastaspoole menetluskulude kandmise kohustusest vabastamine – Menetlusautonoomia – Tõhususe põhimõte

Kohtuasjas C-346/23,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Tribunal Supremo (Hispaania kõrgeim kohus) 17. mai 2023. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 1. juunil 2023, menetluses

Banco Santander SA Banco Banif SA õigusjärglasena

versus

Asociación de Consumidores y Usuarios de Servicios Generales – Auge, esindades oma liikmeid Andread ja Albertot,

EUROOPA KOHUS (neljas koda),

koosseisus: kolmanda koja president C. Lycourgos neljanda koja presidendi ülesannetes, kohtunikud S. Rodin ja O. Spineanu-Matei (ettekandja),

kohtujurist: L. Medina,

kohtusekretär: ametnik L. Carrasco Marco,

arvestades kirjalikku menetlust ja 8. mai 2024. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– Banco Santander SA Banco Banif SA õigusjärglasena, esindajad: *abogados* J. M. Blanco Saralegui, A. Capilla Casco ja J. M. Martínez Gimeno,

– Asociación de Consumidores y Usuarios de Servicios Generales – Auge, esindajad: *procuradora* E. Avilés Alcarria ja *abogado* J. M. Davó Escrivá,

* Kohtumenetluse keel: hispaania.

– Hispaania valitsus, esindaja: A. Gavela Llopis,

– Euroopa Komisjon, esindajad: C. Auvret, G. Goddin, P. Němečková ja P. Vanden Heede,

olles 5. septembri 2024. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

kohtuotsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab Euroopa Parlamendi ja nõukogu 21. aprilli 2004. aasta direktiivi 2004/39/EÜ finantsinstrumentide turgude kohta, millega muudetakse nõukogu direktiive 85/611/EMÜ ja 93/6/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2000/12/EÜ ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 93/22/EMÜ (ELT 2004, L 145, lk 1; ELT eriväljaanne 06/07, lk 263), artikli 52 lõike 2 tõlgendamist.

2 Taotlus on esitatud Banco Banif SA õigusjärglase Banco Santander SA ja Asociación de Consumidores y Usuarios de Servicios Generales – Auge (tarbijate ja üldteenuste kasutajate ühing, edaspidi „Auge“) vahelises kohtuvaidluses, mille ese on jaeklientide sõlmitud finantsinstrumentide ostulepingute kehtivus.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Direktiiv 2004/39

3 Direktiivi 2004/39 põhjendustes 2, 5, 17 ja 31 oli märgitud:

„(2) […] Selleks on vaja näha ette ühtlustamise tase, mida on vaja investoritele kõrgetasemelise kaitse pakkumiseks ja selleks et võimaldada investeerimisühingutel osutada päritoluriigi järelevalve all teenuseid kogu [Euroopa Ü]henduses, mis on ühtne turg. […]

[…]

(5) On vaja kehtestada terviklik regulatiivne režiim, mis reguleerib finantsinstrumentidega tehingute tegemist, olenemata nende tehingute sõlmimiseks kasutatavatest kauplemismeetoditest, et tagada investeerimistehingute tegemisel kõrge kvaliteet ja säilitada rahandussüsteemi terviklikkust ja üldist tõhusust. Tuleks ette näha ühtne ja riskitundlik raamistik Euroopa finantsturul hetkel toimiva korralduste täitmise süsteemi reguleerimiseks. […]

[…]

(17) Investorite kaitseks ja rahandussüsteemi stabiilsuse säilitamiseks peaks käesoleva direktiivi reguleerimisalasse kuuluvaid investeerimisteenuseid osutavatel ja/või investeerimisega tegelevatel äriühingutel olema oma päritoluliikmesriigis väljaantud tegevusluba.

[…]

(31) Üks käesoleva direktiivi eesmärke on kaitsta investoreid. Investorite kaitse meetmeid tuleb kohandada iga investorite kategooria (mittekutselised, kutselised investorid ja osapooled) eripära arvestades.“

4 Selle direktiivi artikli 4 lõike 1 punktis 12 oli sätestatud:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

[…]

12) *Mittekutseline klient* – klient, kes ei ole kutseline klient“.

5 Direktiivi artiklis 52 oli ette nähtud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et käesoleva direktiivi kohaselt vastuvõetud õigusnormide alusel tehtud otsused on nõuetekohaselt põhjendatud ja nende peale võib esitada kaebuse kohtule. Samuti kehtib kohtusse pöördumise õigus, kui kuue kuu jooksul alates kõiki nõutud andmeid sisaldava tegevusloa taotluse esitamist ei võeta vastu otsust.

2. Liikmesriigid näevad ette, et üks või mitu järgmist asutust vastavalt siseriiklikule õigusele võivad tarbijate huvides ja kooskõlas siseriikliku õigusega algatada kohtuasja või suunata asja lahendamiseks pädevatele haldusasutustele, et tagada käesoleva direktiivi rakendamist käsitlevate siseriiklike sätete kohaldamine:

a) avalik-õiguslikud asutused või nende esindajad;

b) tarbijaorganisatsioonid, kellel on õigustatud huvi tarbijaid kaitsta;

c) kutseorganisatsioonid, kellel on õigustatud huvi oma liikmete kaitseks meetmeid võtta.“

Direktiiv 2014/65/EL

6 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. mai 2014. aasta direktiivi 2014/65/EL finantsinstrumentide turgude kohta ning millega muudetakse direktiive 2002/92/EÜ ja 2011/61/EL (ELT 2014, L 173, lk 349) artikkel 74 näeb ette:

„1. Liikmesriigid tagavad, et [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. mai 2014. aasta] määruse (EL) nr 600/2014 [finantsinstrumentide turgude kohta ning millega muudetakse määrust (EL) nr 648/2012 (ELT 2014, L 173, lk 84)] sätete või käesoleva direktiivi kohaselt vastuvõetud õigus- ja haldusnormide alusel tehtud otsused on nõuetekohaselt põhjendatud ja nende peale võib esitada kaebuse kohtule. Samuti kehtib kohtule kaebuse esitamise õigus, kui kuue kuu jooksul alates kõiki nõutud andmeid sisaldava tegevusloa taotluse esitamist ei võeta vastu otsust.

2. Liikmesriigid näevad ette, et vastavalt siseriiklikule õigusele võivad tarbijate huvides ja kooskõlas siseriikliku õigusega algatada kohtuasja või suunata asja lahendamiseks pädevatele haldusasutustele ka üks või mitu järgmist asutust, et tagada määruse […] nr 600/2014 ja käesoleva direktiivi rakendamiseks vastu võetud siseriiklike sätete kohaldamine:

a) ametiasutused või nende esindajad;

b) tarbijaorganisatsioonid, kellel on õigustatud huvi tarbijaid kaitsta;

c) kutseorganisatsioonid, kellel on õigustatud huvi oma liikmete kaitseks meetmeid võtta.“

7 Direktiivi 2014/65 artikli 94 alusel tunnistati direktiiv 2004/39 alates 3. jaanuarist 2017 kehtetuks.

Direktiiv (EL) 2020/1828

8 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2020. aasta direktiivi (EL) 2020/1828, mis käsitleb tarbijate kollektiivsete huvide kaitsmise esindushagisid ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2009/22/EÜ (ELT 2020, L 409, lk 1), põhjendustes 13 ja 14 on märgitud:

„(13) Käesoleva direktiivi kohaldamisala peaks kajastama hiljutisi arenguid tarbijakaitse valdkonnas. Et tarbijad tegutsevad nüüd suuremal ja üha digitaalsemaks muutuval turul, peab käesolev direktiiv kõrgetasemelise tarbijakaitse saavutamiseks lisaks üldisele tarbijaõigusele käsitlema selliseid valdkondi nagu andmekaitse, finantsteenused, reisi- ja turismisektor, energeetika ja telekommunikatsioon. Kuna tarbijate nõudlus finants- ja investeerimisteenuste järele on suurenenud, on tarbijakaitsealaste õigusaktide täitmise tagamist kõnealustes valdkondades eriti oluline parandada. Tarbijaturg on muutunud ka digitaalteenuste valdkonnas ja on tekkinud suurem vajadus tagada tõhusam tarbijakaitsealaste õigusaktide täitmine, sealhulgas andmekaitse valdkonnas.

(14) Käesolev direktiiv peaks hõlmama rikkumisi, mis pannakse toime I lisas osutatud selliste liidu õigusnormide suhtes, millega kaitstakse tarbijate huve, olenemata sellest, kas nendele tarbijatele osutamisel kasutatakse nimetust „tarbija“ või „reisija“, „kasutaja“, „klient“, „jaeinvestor“, „jaeklient“, „andmesubjekt“ või midagi muud. Käesolev direktiiv peaks siiski kaitsma üksnes selliste füüsiliste isikute huve, kellele on nimetatud rikkumisega tekitatud kahju või kellele võib sellega kahju tekitada kui füüsilist isikut käsitatakse käesoleva direktiivi kohaselt tarbijana. Käesolev direktiiv ei peaks hõlmama rikkumisi, mis kahjustavad käesoleva direktiivi kohaselt kauplejana kvalifitseeruvaid füüsilisi isikuid.“

Hispaania õigus

Kuninga seadusandlik dekreet 1/2007

9 Kuninga 16. novembri 2007. aasta seadusandliku dekreedi 1/2007, millega kiideti heaks tarbijate ja kasutajate kaitse üldseaduse ja seonduvate seaduste uuesti sõnastatud tekst (Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias; *BOE* nr 287, 30.11.2007, lk 49181), artikli 8 lõike 1 punkt e näeb ette:

„Tarbijate, kasutajate ning kaitsetute tarbijate põhiõigused on:

[…]

e) nendega konsulteerimine, neid otseselt puudutavate üldsätete väljatöötamises osalemine ning nende huvide esindamine seaduse alusel asutatud niisuguste ühingute, ühenduste, liitude või liitude ühenduste kaudu, kes tegutsevad tarbijate ja kasutajate huvides“.

Seadus 1/2000

10 7. jaanuari 2000. aasta seaduse 1/2000 tsiviilkohtumenetluse seadustiku kohta (Ley de Enjuiciamiento Civil 1/2000; *BOE* nr 7, 8.1.2000, lk 575) artikli 11 lõikes 1 on sätestatud:

„Ilma et see piiraks kannatanu isiklikku õigust hagi esitada, on seaduse alusel asutatud tarbijate ja kasutajate ühingutel õigus pöörduda kohtusse oma liikmete ja enda õiguste ja huvide kaitseks ning tarbijate ja kasutajate üldiste huvide kaitseks.“

Seadus 1/1996

11 10. jaanuari 1996. aasta seaduse 1/1996 tasuta õigusabi kohta (Ley 1/1996 de asistencia jurídica gratuita; *BOE* nr 11, 12.1.1996, lk 793) teise lisasätte kohaselt on tarbijate ja kasutajate ühingutel õigus saada kohtuvaidlustes tasuta õigusabi, kui esitatud hagid „on otseselt seotud üldiseks, tavapäraseks ja üldlevinud kasutamiseks või tarbimiseks mõeldud toodete või teenustega“.

12 Selle seaduse artikli 36 lõike 2 kohaselt tähendab selline õigus, et kui ühing vaidluse kaotab, ei pea tema ega tema esindatavad liikmed isiklikult vastaspoole kohtukulusid kandma, olenemata hagi hinnast.

Kuninga dekreet 1507/2000

13 Kuninga 1. septembri 2000. aasta dekreedi 1507/2000, millega ajakohastati üldiseks, tavapäraseks ja üldlevinud kasutamiseks või tarbimiseks mõeldud kaupade ja teenuste ning kestvuskaupade nimekirja vastavalt tarbijate ja kasutajate kaitse üldseaduse artikli 2 lõike 2 ning artikli 11 lõigete 2 ja 5 ning muude asjakohaste normide sätetele (Real Decreto 1507/2000 por el que se actualizan los catálogos de productos y servicios de uso o consumo común, ordinario y generalizado y de bienes de naturaleza duradera, a efectos de lo dispuesto, respectivamente, en los artículos 2, apartado 2, y 11, apartados 2 y 5, de la Ley General para la Defensa de los

Consumidores y Usuarios y normas concordantes; *BOE* nr 219, 12.9.2000, lk 31349), I lisa jao c punktis 13 on selliste üldiseks, tavapäraseks ja üldlevinud kasutamiseks või tarbimiseks mõeldud teenuste seas nimetatud pangandus- ja finantsteenuseid.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

14 Ajavahemikus 4. maist 2007 kuni 7. jaanuarini 2010 andsid proua Andrea ja härra Alberto Banco Banifile mitu finantstoodete ostukorraldust kogusummas 900 000 eurot.

15 Auge, kes esindas oma liikmeid proua Andread ja härra Albertot, esitas selle panga vastu hagi, milles ta palus tuvastada nende finantstoodete ostulepingute tühisus nõusoleku puudumise tõttu ning nõudis, et makstaks tagasi osa nende lepingute alusel makstud summadest ning ka tasutud komisjonitasud ja kulud ning et tasutaks intressi.

16 Esimese astme kohus rahuldas selle hagi osaliselt. Audiencia Provincial de Granada (Granada provintsikohus, Hispaania) jättis selle kohtuotsuse peale esitatud apellatsioonkaebuse oma otsusega rahuldamata põhjendusel, et nimetatud pank ei võtnud arvesse klientide investoriprofiili ega andnud neile lepingueelselt selget ja täielikku teavet ostetavate toodetega seotud riskide kohta.

17 Banco Santander, kes on Banco Banifi õigusjärglane, kaebas selle kohtuotsuse menetlusnormide rikkumise tõttu erandkorras edasi ja esitas selle peale kassatsioonkaebuse Tribunal Supremole (Hispaania kõrgeim kohus), kes on eelotsusetaotluse esitanud kohus. Oma edasikaebuse ja kassatsioonkaebuse põhjendamiseks väidab ta sisuliselt, et Augel puudub õigus oma liikmete nimel kohtusse pöörduda, kuna nende liikmete poolt ostetud tooted on suure majandusliku väärtusega spekulatiivsed finantstooted, mitte aga üldiseks või üldlevinud kasutuseks mõeldud tooted, mis tähendab, et esitatud hagi ei kuulu tarbijakaitse valdkonda.

18 Seda arvestades väljendab eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtlusi seoses sellega, kuidas tõlgendada direktiivi 2004/39 artikli 52 lõiget 2, mis käsitleb tarbijaorganisatsioonide kaebeõigust.

19 Kõigepealt märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et ta on üldjuhul tunnustanud tarbijaühingute õigust esitada hagi, et kaitsta oma liikmete isiklikke huve kohtuvaidlustes, mis puudutavad selle direktiivi kohaldamist. Ta rõhutab, et ta ei ole seda õigust siiski tunnustanud juhul, kui tegemist on investeeringutega spekulatiivsetesse finantstoodetesse või suure majandusliku väärtusega toodetesse, kuna need tooted ei ole mõeldud üldiseks, tavapäraseks ja üldlevinud kasutamiseks.

20 Nimelt on seaduse 1/2000 artikli 11 lõike 1 kohaselt tarbijaühingutel õigus kaitsta oma liikmete õigusi ja huve kohtus vaid siis, kui need on otseselt seotud üldiseks, tavapäraseks ja üldlevinud kasutamiseks mõeldud kaupade või teenustega. Ent kuigi kuninga dekreedi 1507/2000 I lisa jao c punkti 13 kohaselt kuuluvad pangandus- ja finantsteenused põhimõtteliselt selliste teenuste hulka, on siiski olemas finantsteenused, mida nende olemuse ja nende suhtes lepingu sõlmimise asjaolude tõttu ei saa pidada üldisteks, tavapärasteks ja üldlevinud teenusteks.

21 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul väldib Hispaania õiguse selline tõlgendus vaidlustes, kus „vaidluse laadi ja hagi hinda arvestades ei tegutse isik enam kuigivõrd tarbijana“, seda, et suure finantssuutlikkusega investorid kasutavad petlikult või pahatahtlikult ära tarbijaühingute erilist hagi esitamise õigust, et saada kasu nendele ühingutele seadusega 1/1996 antud õigusest tasuta

õigusabile, kuivõrd see seadus vabastab viimased kohustusest tasuda hagi esitamisel kohtukulud ja kanda vaidluse kaotamise korral vastaspoole kohtukulud, jättes samas nendele investoritele võimaluse iseseisvalt kohtusse pöörduda.

22 Seejärel märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et Euroopa Kohus ei ole veel sõnaselgelt võtnud seisukohta, milline on kaalutlusõigus, mis on riigisisestel kohtutel seoses tarbijate ja kasutajate ühingute kaebeõigusega, kui need soovivad kasutada direktiivi 2004/39 artikli 52 lõikes 2 ette nähtud kaebeõigust.

23 Nimelt piirdus Euroopa Kohus oma 2. aprilli 2020. aasta kohtuotsuses Reliantco Investments ja Reliantco Investments Limassol Sucursala Bucureşti (C-500/18, EU:C:2020:264), millele Auge tugineb, tõdemusega, et sellised tegurid nagu tehtud tehingute väärtus, tarbijatega lepingute sõlmimisega seotud finantskahju riski suurus, isiku võimalikud teadmised või asjatundlikkus finantsinstrumentide valdkonnas või tema aktiivne tegevus selliste tehingute raames, nagu ka asjaolu, et isik tegi suhteliselt lühikese ajavahemiku jooksul palju tehinguid, et ta investeeris nendesse tehingutesse suuri summasid või et tema võib kvalifitseerida „mittekutseliseks kliendiks“, ei ole tarbija staatuse tunnustamise seisukohast põhimõtteliselt asjakohased tegurid.

24 Käesoleval juhul ei ole siiski tegemist olukorraga, kus eitataks sellise staatuse omistamist suure majandusliku suutlikkusega investoritele, kes ostavad keerukaid ja suure riskiga finantstooteid – mida eelotsusetaotluse esitanud kohtu täpsustuse kohaselt tehtud ei ole –, vaid soovitakse kindlaks teha, kas tarbijaühingu õigus esitada hagi mõne sellise investori-tarbija nimel võib olla piiratud, kui on tuvastatud menetluspettuse oht, mis tekitab põhjendamatut kahju nii vastaspoolele kui ka riigikassale.

25 Eelotsusetaotluse esitanud kohus lisab, et 27. veebruari 2014. aasta kohtuotsuse Pohotovosť (C-470/12, EU:C:2014:101) punktid 45 ja 46 ning 20. septembri 2018. aasta kohtuotsuse EOS KSI Slovensko (C-448/17, EU:C:2018:745) punktid 35 ja 36, mis käsitlevad nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288), näivad viitavat sellele, et tarbijakaitseühingute kaebeõiguse kontrollimine kuulub eranditult liikmesriigi kohtute pädevusse.

26 Lõpuks rõhutab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et kuna talle esitatud hagides seatakse kahtluse alla Auge õigus esitada hagi oma liikmeid esindades, on vastus käesoleva kohtuotsuse järgmises punktis esitatud eelotsuse küsimusele tema menetluses oleva vaidluse lahendamiseks vajalik. Samuti leiab ta, et seda vastust ei saa tuletada Euroopa Kohtu praktikast, millele see ühing tugineb.

27 Neil asjaoludel otsustas Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Arvestades, et tarbijaühingutel on õigus esindada kohtus investoreid-tarbijaid, kes väidavad, et investeerimisteenuseid pakkuv äriühing on rikkunud oma kohustusi keerukate finantstoodete turustamisel, siis kas riigisisesed kohtud võivad erandkorras seda õigust piirata, kui individuaalse nõude on esitanud suure finantsvõimekusega investorid, kes teevad tehinguid, mida ei saa pidada tavapäraseks ja üldlevinuks, ning kes on esitanud hagi tarbijaühingu kaudu, mille tulemusel nad võivad vabaneda väga suure hagihinnaga kohtumenetlustes õigusabikulude tasumisest, vältides kohtule tasumisele kuuluvate tasude maksmist ja ka vastaspoole kulude hüvitamist juhul, kui nende nõuded on põhjendamatud või lausa pahatahtlikult esitatud?“

Euroopa Kohtu pädevus ja eelotsusetaotluse vastuvõetavus

28 Banco Santander ja Hispaania valitsus väidavad, et Euroopa Kohtul puudub pädevus vastata eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimusele, kuna see küsimus puudutab riigisisese õiguse tõlgendamist. Banco Santanderi arvates tuleneb sellest samuti, et eelotsusetaotlus on vastuvõetamatu.

29 Banco Santander ja Hispaania valitsus on sisuliselt ühel meelel selles, et sarnaselt teiste liidu tarbijaõigust käsitlevate õigusaktidega piirdub direktiiv 2004/39 sellega, et näeb ette liikmesriikide kohustuse tunnustada tarbijaühingute õigust esitada hagi liikmesriigi kohtusse tarbijate kollektiivsete huvide kaitseks. Seevastu ei nõua see direktiiv, et liikmesriigid tunnustaksid nende ühingute õigust esitada hagi nendes kohtutes selleks, et kaitsta oma liikmete isiklikke huve, ega seda, et neile võimaldataks tasuta õigusabi. Sellise võimaluse võib seega anda üksnes Hispaania õiguse alusel.

30 Järelikult puudutab eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimus seda, kuidas tõlgendada Hispaania õigust, mis annab tarbijaühingutele õiguse esitada hagi selle riigi kohtusse, et kaitsta oma liikmete isiklikke huve.

31 Sellega seoses on selge, et ELTL artiklis 267 osutatud menetluses, mis põhineb liikmesriikide kohtute ja Euroopa Kohtu ülesannete selgel eristamisel, on üksnes liikmesriigi kohus pädev tõlgendama ja kohaldama riigisisest õigust, mistõttu piirdub Euroopa Kohtu pädevus üksnes liidu õigusnormide analüüsimisega (vt selle kohta 17. mai 2022. aasta kohtuotsus Impuls Leasing România, C-725/19, EU:C:2022:396, punkt 34 ja seal viidatud kohtupraktika).

32 Käesolevas kohtuasjas ei küsi eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtult siiski mitte riigisisese õiguse, vaid direktiivi 2004/39 artikli 52 lõike 2 tõlgendamise kohta, et lahendada tema menetluses olev põhikohtuasi.

33 Sellest järeldub, et Euroopa Kohus on pädev käesolevale eelotsusetaotlusele vastama.

34 Sellega seoses tuleb ka meelde tuletada, et ELTL artiklis 267 sätestatud menetluses on üksnes põhikohtuasja menetleval ja selles tehtava lahendi eest vastutaval liikmesriigi kohtul õigus konkreetse kohtuasja eripärasid arvesse võttes hinnata nii eelotsuse vajalikkust asjas otsuse langetamiseks kui ka Euroopa Kohtule esitatavate küsimuste asjakohasust. Kui küsimused on esitatud liidu õiguse tõlgendamise kohta, on Euroopa Kohus seega üldjuhul kohustatud otsuse tegema. Sellest järeldub, et eeldatakse, et liidu õigust puudutavad küsimused on asjakohased. Euroopa Kohus võib liikmesriigi kohtu esitatud eelotsusetaotlusele vastamisest keelduda vaid siis, kui on ilmne, et taotletav liidu õiguse tõlgendus ei ole mingil viisil seotud põhikohtuasja tegelike asjaolude või esemega, kui probleem on hüpoteetiline või kui Euroopa Kohtule ei ole teada vajalikke faktilisi ja õiguslikke asjaolusid, et anda tarvilik vastus talle esitatud küsimustele (29. juuli 2024. aasta kohtuotsus LivaNova, C-713/22, EU:C:2024:642, punkt 53 ja seal viidatud kohtupraktika).

35 Käesoleval juhul, nagu on märgitud eelkõige käesoleva kohtuotsuse punktis 26, on aga eelotsusetaotluse esitanud kohus täpselt välja toonud põhjused, miks ta leiab, et vastus esitatud küsimusele on tema menetluses oleva vaidluse lahendamiseks vajalik. Seega ei ole ilmne, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu taotletud tõlgendusel ei ole mingit seost põhikohtuasja eseme või tegeliku olukorraga, mistõttu on eelotsusetaotlus vastuvõetav.

Eelotsuse küsimuse analüüs

36 Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib oma küsimusega sisuliselt teada, kas direktiivi 2004/39 artikli 52 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus riigisisene kohtupraktika, mis seab tarbijaorganisatsioonide õiguse esitada kohtusse hagi oma liikmete isiklike huvide kaitseks ja järelikult nende organisatsioonide õiguse saada tasuta õigusabi sõltuvusse piirangutest, mis on seotud nende liikmete finantssuutlikkusega, finantstoodete, millesse need liikmed on investeerinud, majandusliku väärtuse ja laadiga ning nende toodete keerukusega.

37 Kõigepealt tuleb märkida, et nagu nähtub direktiivi 2004/39 – mis on põhikohtuasjas ajaliselt kohaldatav, nagu tähendas kohtujurist oma ettepaneku punktis 32 – põhjendusest 31, on selle direktiivi eesmärk eelkõige kaitsta „investoreid“, st mittekutselisi kliente, kutselisi investoreid ja osapooli.

38 Euroopa Kohtu praktika kohaselt võib „mittekutselise kliendi“ selle direktiivi artikli 4 lõike 1 punkti 12 tähenduses kvalifitseerida „tarbijaks“, kui ta on füüsiline isik, kes tegutseb väljaspool igasugust äritegevust (vt selle kohta 3. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Petruchová, C-208/18, EU:C:2019:825, punkt 76).

39 Lisaks, nagu sõnas kohtujurist oma ettepaneku punktis 67, kinnitab investori-tarbija topeltstaatust direktiiv 2020/1828, mille põhjenduses 14 on märgitud, et selle direktiivi sätted kaitsevad tarbijate huve, olenemata sellest, kas neid tarbijaid nimetatakse reisijateks, kasutajateks, klientideks, jaeinvestoriteks, jaeklientideks, andmesubjektideks või millekski muuks. Täpsemalt nähtub selle direktiivi põhjendusest 13, et see direktiiv hõlmab lisaks üldisele tarbijaõigusele ka selliseid valdkondi nagu finantsteenused.

40 Kuigi see direktiiv võeti vastu pärast põhikohtuasja asjaolude asetleidmist, võib sellest siiski olla kasu mõiste „tarbija“ määratlemisel direktiivi 2004/39 tähenduses, kuna selle I lisas on viidatud direktiivile 2014/65, millega tunnistati kehtetuks ja asendati direktiiv 2004/39 ning mille artikli 74 lõige 2, mis käsitleb kaebeõigust tarbijate huvides, vastab direktiivi 2004/39 artikli 52 lõikele 2, kuna need kaks artiklit on sõnastatud peaaegu identselt.

41 Neid sissejuhatavaid täpsustusi arvestades tuleb märkida, et direktiivi 2004/39 artikli 52 lõige 2 paneb liikmesriikidele kohustuse näha ette, et üks või mitu selles sättes loetletud asutust, st avalik-õiguslikud asutused või nende esindajad, tarbijaorganisatsioonid, kellel on õigustatud huvi kaitsta tarbijaid, ja kutseorganisatsioonid, kellel on õigustatud huvi oma liikmete kaitseks meetmeid võtta, võivad tarbijate huvides ja kooskõlas riigisisese õigusega algatada kohtuasja või suunata asja lahendamiseks pädevatele haldusasutustele, et tagada selle direktiivi rakendamist käsitlevate riigisiseste sätete kohaldamine.

42 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimusele vastamiseks tuleb kõigepealt kindlaks teha selle sätte esemeline kohaldamisala ja see, kas hagi, mille tarbijaorganisatsioon on esitanud mitme tarbija isiklike huvide kaitseks, kuulub sama sätte kohaldamisalasse. Selleks tuleb tõlgendada nimetatud sättes kasutatud väljendit „tarbijate huvid“.

43 Sellega seoses tuleb meenutada, et vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale tuleb liidu õiguse sätte tõlgendamisel arvestada mitte üksnes selle sõnastust, vaid ka konteksti ning selle õigusaktiga taotletavaid eesmärke, mille osaks säte on (17. novembri 2022. aasta kohtuotsus TOYA, C-243/21, EU:C:2022:889, punkt 36 ja seal viidatud kohtupraktika).

44 Direktiivi 2004/39 artikli 52 lõike 2 sõnastuse kohta tuleb märkida, et see säte viitab „tarbijatele“ mitmuses kõigis keeleversioonides, v.a hollandi keel. Mitmuse kasutamine näitab, nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku punktis 40, et tarbijaorganisatsiooni esitatud hagi peab olema suunatud paljude tarbijate huvide kaitsmisele finantsteenuste ja investeeringute valdkonnas.

45 Seevastu ei ole selles sättes täpsustatud, kas tarbijaorganisatsiooni esitatud hagi kollektiivne mõõde nõuab, et sellise hagi ese oleks piiratud tarbijate üldiste huvide kaitsmisega või võib see vastupidi puudutada ka mitme tarbija isiklikke huve. Nimelt piirdub direktiivi 2004/39 artikli 52 lõige 2 viitega liikmesriikide õigusele nii seoses tarbijate huve esindavate organite kindlaksmääramisega kui ka seoses menetluskorraga, mille alusel selline esindamine peab reaalselt toimuma.

46 Selle sätte lai sõnastus võimaldab seega järeldada, et liikmesriikidel on vabadus määrata kindlaks organid, kellel on õigus esitada hagi tarbijate huvides, ning otsustada, kas huvid, mida need organid võivad kaitsta, on isiklikud või kollektiivsed ja milline on menetluskord, mille alusel kõnealused organid peavad nende huvide kaitsmisel tegutsema.

47 See liikmesriikidele antud kaalutlusruum peegeldab direktiivi 2004/39 ülesehitust ja eesmärki, milleks on – nagu nähtub selle direktiivi põhjendustest 2, 5 ja 31 – kehtestada finantsturgude teatavates valdkondades üldine õigusraamistik, mis on hädavajalik selleks, et saavutada ühtlustamise tase, mida on vaja investoritele kõrgetasemelise kaitse pakkumiseks.

48 Eeltoodust tuleneb, et direktiivi 2004/39 artikli 52 lõige 2 paneb liikmesriikidele kohustuse kehtestada tarbijate huvide kaitseks menetluslikud mehhanismid, kuid võimaldab neil need mehhanismid kehtestada kooskõlas oma õigustraditsioonidega, tunnustades eelkõige tarbijaorganisatsioonide õigust esitada hagi oma liikmete isiklike huvide kaitseks.

49 Viimasega seoses näeb direktiivi 2004/39 artikli 52 lõige 2 ette kaebeõiguse kõigi tarbijate-investorite huvides, neid eristamata näiteks finantssuutlikkuse ja finantsinstrumentide alusel, millesse nad on investeerinud, kui need instrumendid kuuluvad selle direktiivi kohaldamisalasse.

50 Seega ei tulene sellest sättest, et kui asjaomane liikmesriik on andnud tarbijaorganisatsioonidele õiguse esitada hagi, et kaitsta mitme oma liikme isiklikke huve, võib see õigus kehtida ainult teatud tarbijate kategooria puhul, kes on nende kriteeriumide alusel kindlaks määratavad.

51 Käesoleval juhul tuleneb riigisisesest õigusraamistikust, nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus seda kirjeldas, et Hispaania seadusandja on talle direktiivi 2004/39 artikli 52 lõikega 2 antud pädevust teostades andnud tarbijaühingutele õiguse esitada hagi oma liikmete isiklike huvide kaitseks.

52 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib esiteks, et ta on oma kohtupraktikas tunnustanud tarbijaühingute õigust esitada hagi oma liikmete huvide kaitseks kohtuasjades, mis kuuluvad direktiivi 2004/39 kohaldamisalasse, ja teiseks, et kaks liiget, keda põhikohtuasjas kõne all olev tarbijaühing esindab, on määratletavad „tarbijatena“.

53 Ka on nimetatud kohus otsustanud, et tarbijaorganisatsioonidel ei ole õigust esitada hagi niisuguste tarbijate isiklike huvide kaitseks, kes on suure finantssuutlikkusega ja kes investeerivad suure majandusliku väärtusega spekulatiivsetesse finantstoodetesse, mida ei saa pidada üldiseks, tavapäraseks ja üldlevinud kasutamiseks mõeldud toodeteks.

54 Sellega seoses tuleb märkida, et käesoleva kohtuotsuse eelmises punktis viidatud kohtupraktika viib selleni, et teatud tarbijad jäetakse nende finantssuutlikkuse ning nende investeeringute majandusliku väärtuse, laadi ja keerukuse tõttu ilma võimalusest, et neid esindaks ühing, kellel on õigustatud huvi tarbijaid kaitsta.

55 Direktiivi 2004/39 artikli 52 lõikega 2 on aga vastuolus riigisisene kohtupraktika, mis välistab teatud tarbijate õiguse olla kohtumenetluses esindatud tarbijaühingu poolt.

56 Tasuta õigusabi süsteemi osas tuleb aga märkida, et direktiivi 2004/39 artikli 52 lõige 2 piirdub sellega, et näeb ette kaebeõiguse tarbijaorganisatsioonidele, kellel on õigustatud huvi tarbijat kaitsta, nõudmata selle õiguse kasutamise hõlbustamiseks sellise abi võimaldamist.

57 Kuna puuduvad liidu õigusnormid, mis reguleeriksid direktiivi 2004/39 artikli 52 lõike 2 kohaselt tarbijate huvides kohtuasju algatavatele tarbijaorganisatsioonidele tasuta õigusabi andmist, tuleb iga liikmesriigi õiguskorras need normid menetlusautonoomia põhimõttest lähtudes sätestada, kuid siiski arvestades, et need ei tohi olla vähem soodsad kui sarnaseid olukordi riigisiseses õiguses reguleerivad normid (võrdväärsuse põhimõte) ega muuta liidu õigusega antud õiguste kasutamist praktiliselt võimatuks või ülemäära keeruliseks (tõhususe põhimõte) (vt selle kohta 20. septembri 2018. aasta kohtuotsus EOS KSI Slovensko, C-448/17, EU:C:2018:745, punkt 36 ja seal viidatud kohtupraktika).

58 Käesoleval juhul märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et kui nende ühingute esitatud hagid on otseselt seotud üldiseks, tavapäraseks ja üldlevinud kasutamiseks või tarbimiseks mõeldud toodete või teenustega, mille hulka kuuluvad üldiselt pangandus- ja finantsteenused, on neil ühingutel õigus tasuta õigusabile. Seega ei ole nad kohustatud tasuma hagi esitamisega seotud kohtukulusid ega kandma vastaspoole menetluskulusid, kui nende nõuet ei rahuldata. Neid kulusid ei kanna ka üksikud liikmed, keda need ühingud esindavad.

59 Järelikult on selle kohtu ülesanne hinnata, kas sellised finantsinstrumendid, nagu on kõne all põhikohtuasjas, kuuluvad „üldiseks, tavapäraseks ja üldlevinud kasutamiseks või tarbimiseks mõeldud toodete või teenuste hulka“, mis annab nendele ühingutele õiguse tasuta õigusabile.

60 See kohus leiab siiski, et vaidlustes, kus „vaidluse laadi ja hagi hinda arvestades ei tegutse isik enam kuigivõrd tarbijana“, võib tekkida menetluspettus või menetluse kuritarvitamine sellest, et tarbijaühing kaitseb niisuguse suure finantssuutlikkusega tarbijate isiklikke huve, kes investeerivad suure majandusliku väärtusega spekulatiivsetesse finantstoodetesse, mida ei saa pidada üldiseks, tavapäraseks ja üldlevinud kasutamiseks mõeldud toodeteks.

61 Sellega seoses ei ole Euroopa Kohtule teada ühtegi asjaolu, mis tekitaks kahtlusi selles, et põhikohtuasjas käsitletavad menetlusnormid on kooskõlas võrdväärsuse põhimõttega. Tasuta õigusabi võimalik puudumine ei riku ka tõhususe põhimõtet, tingimusel et kohtukulud, mida ühing on kohustatud tasuma, kui ta tasuta õigusabi ei saa, ei kujuta endast ületamatuid kulusid, mis muudavad direktiivi 2004/39 artikli 52 lõikes 2 ette nähtud kaebeõiguse tegeliku kasutamise võimatuks või ülemäära raskeks – mida peab aga kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus.

62 See on nii seda enam, et – nagu Hispaania valitsus Euroopa Kohtu istungil väitis ja kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu kontrolli tulemus ei näita vastupidist – kriteeriumid, millest Hispaania õigus seab sõltuvusse tarbijaühingute õiguse saada tasuta õigusabi, ei kahjusta tarbijate õigust esitada vastavalt Hispaania õiguse asjakohastele sätetele eraldi hagisid ja taotleda tasuta õigusabi, kui neil puuduvad piisavad vahendid.

63 Eeltoodust lähtudes tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtule vastata, et direktiivi 2004/39 artikli 52 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et

– sellega on vastuolus riigisisene kohtupraktika, mis juhul, kui asjasse puutuv liikmesriik on andnud tarbijaorganisatsioonidele õiguse esitada hagi mitme oma liikme isiklike huvide kaitseks, seab selle kaebeõiguse sõltuvusse piirangutest, mis on seotud nende liikmete finantssuutlikkusega, finantstoodete, millesse need liikmed on investeerinud, majandusliku väärtuse ja laadiga ning nende toodete keerukusega;

– sellega ei ole põhimõtteliselt vastuolus see, kui selliseid kriteeriume võetakse arvesse selle üle otsustamisel, kas need organisatsioonid saavad tasuta õigusabi.

Kohtukulud

64 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (neljas koda) otsustab:

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 21. aprilli 2004. aasta direktiivi 2004/39/EÜ finantsinstrumentide turgude kohta, millega muudetakse nõukogu direktiive 85/611/EMÜ ja 93/6/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2000/12/EÜ ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 93/22/EMÜ, artikli 52 lõiget 2

tuleb tõlgendada nii, et

– **sellega on vastuolus riigisisene kohtupraktika, mis juhul, kui asjasse puutuv liikmesriik on andnud tarbijaorganisatsioonidele õiguse esitada hagi mitme oma liikme isiklike huvide kaitseks, seab selle kaebeõiguse sõltuvusse piirangutest, mis on seotud nende liikmete finantssuutlikkusega, finantstoodete, millesse need liikmed on investeerinud, majandusliku väärtuse ja laadiga ning nende toodete keerukusega;**

– **sellega ei ole põhimõtteliselt vastuolus see, kui selliseid kriteeriume võetakse arvesse selle üle otsustamisel, kas need organisatsioonid saavad tasuta õigusabi.**

Allkirjad